

לקחים באיראן מההתפתחויות באוקראינה

רו צימט | 5 במארס, 2025 | גיליון 1955

התגובות באיראן לשיחות בין ארצות הברית ורוסיה בנוגע לעתיד המלחמה באוקראינה ולעימות בין הנשיאים טראמפ וזלנסקי משקפות חילוקי דעות פנימיים בין שני המחנות הפוליטיים המרכזיים. החוגים השמרנים-רדיקלים מציגים את ההתפתחויות האחרונות כחיזוק לעמדתם כי לא ניתן לסמוך על ארצות הברית, שצריך לשמר ולחזק את השותפות האסטרטגית עם רוסיה ושאסור לוותר על נכסים צבאיים אסטרטגיים, לרבות יכולות גרעיניות. לעומת זאת, החוגים הפרגמטיים-רפורמיסטים, שהסתייגו גם בעבר מהתלות האיראנית הגוברת ברוסיה ובסין, מביעים חשש גובר מפני האפשרות שההתקרבות בין מוסקבה לווינגטון תהיה על חשבון איראן. תגובות אלה נשמעות בשעה שבקרב ההנהגה בטהראן מתחדדת הדילמה בנוגע לאסטרטגיה הרצויה לגבי משא ומתן אפשרי עם הממשל החדש בווינגטון ועתיד תוכנית הגרעין. ספק אם ההתפתחויות הגלובליות האחרונות ישנו את תפיסותיהם הבסיסיות של מקבלי ההחלטות באיראן. עם זאת, עתיד היחסים בין רוסיה לארצות הברית, שיושפעו גם מההתפתחויות באוקראינה, עשוי להשפיע על מערך השיקולים של ההנהגה בטהראן לקראת צומת ההכרעה בנוגע להסדרה אפשרית עם ארצות הברית ותוכנית הגרעין.

השיחות בנוגע לעתיד המלחמה באוקראינה, שהתקיימו לאחרונה בערב הסעודית בין נציגי ארצות הברית ורוסיה, וההתכתשויות הפומביות בין הנשיא דונלד טראמפ לנשיא אוקראינה, ולדימיר זלנסקי, ששיאן בעימות החריף ביניהם בבית הלבן ב-28 בפברואר, מעוררות עניין רב באיראן. התגובות בטהראן להתפתחויות אלה משקפות מחדש את חילוקי הדעות הפנימיים בין שני המחנות הפוליטיים המרכזיים: השמרנים-רדיקלים והפרגמטיים-רפורמיסטים. בסוגיות מדיניות חוץ וביטחון לאומי. השמרנים הציגו את ההתפתחויות סביב המלחמה באוקראינה כחיזוק לגישתם שאין לסמוך על ארצות הברית, שאינה אמינה. כמו כן, הם הדגישו את הלקח שיש ללמוד מהסכמת אוקראינה לוותר על הנשק הגרעיני שהיה בשטחה אחרי פירוק ברית המועצות. לעומתם, החוגים הפרגמטיים-רפורמיסטיים ביטאו חשש גובר מפני האפשרות שמגמת ההתקרבות בין מוסקבה לווינגטון תהיה על חשבון איראן.

הידוק השותפות עם רוסיה וסין במסגרת מדיניות "הפנים מזרחה", שאומצה על ידי הרפובליקה האסלאמית בשנים האחרונות, מהווה סלע מחלוקת בין הזרמים הפוליטיים באיראן. בעוד שמדיניות זו נתמכת על ידי תומכי המשטר במחנה השמרני, החוגים המזוהים עם המחנה

הפרגמטי-רפורמיסטי מזהירים מזה שנים מתלות איראנית גוברת ברוסיה ובסין העלולות, לטענתם, להקריב את האינטרסים הלאומיים האיראניים על מזבח האינטרסים שלהן בזירה הבינלאומית. חילוקי דעות אלה באו לידי ביטוי גם בתגובות לפלישת רוסיה לאוקראינה בפברואר 2022. בעוד שראשי המשטר הביעו תמיכה חד-משמעית ברוסיה, החוגים המתונים יותר הסתייגו מהתקיפה הרוסית והזהירו מפני התייצבות איראנית חד-משמעית לצד מוסקבה.

ברקע המגעים בין נציגי ארצות הברית ורוסיה סביב המצב באוקראינה, הציגו חוגים שמרנים באיראן את המתקפה החריפה מצד הנשיא טראמפ על הנשיא זלנסקי כעדות נוספת לבוגדנותה של ארצות הברית, אפילו כלפי בעלי בריתה במערב. היומון הרדיקלי *כיהאן* טען, כי מצבה הנוכחי הקשה של אוקראינה נובע מהסתמכותה על ארצות הברית. במאמר מערכת שפרסם העיתון ב-19 בפברואר נכתב, כי בהסתמכותו על ארצות הברית הפך זלנסקי את ארצו לגיהנום. אוקראינה הרוסה, נדרשת להפקיד את משאביה הטבעיים בידי ארצות הברית ואף אינה מוזמנת להשתתף בשיחות בין המעצמות בנוגע לעתידה. לטענת *כיהאן*, הלקח שיש להפיק מההתפתחויות באוקראינה הוא, שכל ניסיון לפייס את ארצות הברית, שאפילו בעלות בריתה אינן יכולות לסמוך עליה, יוביל למלחמה ולהשפלה. דרשן תפילות יום השישי במחוז כרג', מוחמד מהדי חוסייני המדאני, טען אף הוא שיש ללמוד את הלקח מגורלה של אוקראינה. בהתייחסות לתמיכת החוגים הרפורמיסטיים בהידברות עם ארצות הברית ובשיפור הקשרים עימה, אמר איש הדת השמרני כי עליהם להתבונן מסביבם, לראות מה עשתה באוקראינה ולהפיק מכך את הלקח. תגובות דומות נשמעו גם בקרב תומכי המשטר ברשתות החברתיות. כך, למשל, טען אחד הגולשים ברשת ה-X כי הסתמכות אוקראינה על המערב היא שהובילה להשפלתה ההיסטורית עד כי אפילו שלמותה הטריטוריאלית הפכה עניין למקח וממכר.

יתר על כן, לטענת השמרנים, התחזקות מעמדה של רוסיה לנוכח ההתפתחויות האחרונות באוקראינה מוכיחה את התבונה המדינית שבהחלטת ההנהגה האיראנית לחזק את השותפות האסטרטגית עם מוסקבה. לגישתם, איראן ניצבת בצד הנכון של ההיסטוריה על רקע השינויים המתחוללים בסדר העולמי. אתר החדשות "מועדון הכתבים הצעירים", המזוהה עם הזרם הרדיקלי, טען כי ההתפתחויות באוקראינה משקפות את התמורות הגלובליות והמעבר מסדר עולמי חד-קוטבי בהגמוניה אמריקאית לסדר רב-קוטבי, שרוסיה וסין ממלאות בו תפקיד מרכזי. לטענת האתר, איראן הצליחה לנצל את המלחמה באוקראינה - בזכות התייצבותה הברורה לצד רוסיה - כדי לשפר את מעמדה במערכת הגלובלית ולחזק את שיתוף הפעולה האסטרטגי שלה עם רוסיה וסין.

החוגים השמרנים-רדיקליים הציגו את ההתפתחויות האחרונות גם כהוכחה לצורך לשמר יכולות צבאיות אסטרטגיות, לרבות יכולות גרעיניות. במאמר פרשנות שכותרתו "הלקח שנלמד" טען היומון הרדיקלי *וטן אמרוז*, כי אוקראינה נקלעה למצוקתה הנוכחית בשל נכונותה

לוותר בשנת 1994, במסגרת הסכם בודפשט, על הנשק הגרעיני שהיה בשטחה בתמורה להבטחות מצד ארצות הברית, רוסיה ובריטניה להגן על ביטחונה ועל ריבונותה. עוד נכתב כי זלנסקי עצמו הודה לאחר פלישת רוסיה לארצו ב-2022 כי אילו אוקראינה היתה משמרת בידיה את הנשק הגרעיני, אף מדינה לא היתה מעזה לתקוף אותה. לטענת העיתון, גורלה המר של אוקראינה והפיכתה לזירת עימות בין רוסיה למערב מוכיחים את הצורך לשמר יכולות צבאיות והגנתיות. אתר החדשות "מועדון הכתבים הצעירים" המליץ אף הוא להפיק לקחים מנכונות אוקראינה לוותר על הנשק הגרעיני שהיה מוצב בשטחה. לטענתו, אילו היתה אוקראינה שומרת על יכולותיה הצבאיות האסטרטגיות במקום להסתמך על הבטחות בינלאומיות, ניתן להניח שרוסיה לא היתה תוקפת אותה, כשם שארצות הברית נמנעת מלתקוף את צפון קוריאה. היומון הדגיש, כי הסדר העולמי מבוסס על חוסר אמון, תחרות ועוצמה ולא על הבטחות והסכמים. בעוד מדינות, דוגמת צפון קוריאה, הבטיחו את ביטחונן באמצעות עוצמה צבאית והרתעה גרעינית, אוקראינה ויתרה על יכולותיה הצבאיות, הפקידה את גורלה בידי אחרים ושילמה על כך מחיר כבד.

לעומת זאת, במחנה הפרגמטי-רפורמיסטי נשמעו קולות המזהירים מפני כוונה רוסית להקריב את האינטרסים האיראניים לטובת הסדרה עם ארצות הברית בסוגיית אוקראינה. חששות אלה הועלו חרף מגמות חיוביות שהתרחשו לאחרונה ביחסי איראן-רוסיה, ובמרכזן הסכם לשיתוף פעולה אסטרטגי בין שתי המדינות, שנחתם במהלך ביקורו של הנשיא מסעוד פזשכיאן במוסקבה בינואר 2025, וביקור שר החוץ הרוסי, סרגיי לברוב, בטהראן בסוף פברואר. העיתון הרפורמיסטי *ארמאן אמרוז* הזהיר, כי ההתקרבות בין מוסקבה לוושינגטון עלולה לסכן אינטרסים איראניים חיוניים. לטענתו, סין ואיראן מהוות שני יעדים מרכזיים לעוינות מצד הממשל האמריקאי החדש והסדרה אמריקאית-רוסית עלולה להביא לבידודה של איראן. היומון הזהיר, כי אם ארצות הברית תהיה מוכנה להפסיק את תמיכתה באוקראינה, רוסיה תפנה עורף לאיראן בתקופה שבה המתיחות בין איראן לישראל מגיעה לנקודת רתיחה. גם היומון *ג'ומהורי-אסלאמי*, המבטא בשנים האחרונות עמדות פרגמטיות, הזהיר כי איראן עלולה להפוך קורבן להסכם בין טראמפ לפוטין. לטענת העיתון, פוטין עלול לאפשר לטראמפ חופש פעולה בלתי מוגבל במזרח התיכון ובתמורה להשתלטות על חלקים מאוקראינה להעלים עין מכל פעולה שארצות הברית תנקוט נגד איראן. העיתון קרא לשלטונות האיראניים לפעול במהירות כדי לבלום את השלכותיה השליליות של עיסקה אפשרית בין רוסיה לארצות הברית.

חבר ועדת המג'לס למדיניות חוץ ולביטחון לשעבר, חשמתאללה פלאחת-פישה, הזהיר אף הוא כי הרוסים עלולים להקריב את איראן לטובת הסדרה באוקראינה. חבר המג'לס לשעבר, שהביע במספר הזדמנויות בעבר את הסתייגותו מהידוק הקשרים בין איראן לרוסיה, אמר בריאיון לאתר החדשות *אפתאב ניוז*, כי הקשרים בין טהראן ומוסקבה מעולם לא היו אסטרטגיים וכי רוסיה תמיד אימצה מדיניות דו-פרצופית כלפי איראן, למשל בנוגע לסוגיית שלושת איי

המריבה שבין איראן לאיחוד האמירויות ובעיכובים הנמשכים באספקת מטוסי סוחוי-35 ומערכות הגנה אווירית מתקדמות לאיראן.

אף על פי כן, בעקבות העימות החריף בין הנשיאים טראמפ וולנסקי בבית הלבן נשמעה הסתייגות ממשא ומתן עם הממשל האמריקאי גם בקרב חוגים רפורמיסטיים. מוחמד-עלי אבטחי, סגנו לשעבר של הנשיא הרפורמיסטי, מוחמד ח'אתמי, שהביע בעבר תמיכה במשא ומתן עם הנשיא טראמפ, הגיב לתקרית בהודעה בחשבון ה-X שלו, שבה נכתב כי התנהלות הנשיא טראמפ מוכיחה, שלא ניתן לנהל איתו משא ומתן וכי שיחות עימו לא יסייעו לעם האיראני. דבריו עוררו תגובות מצד תומכי המשטר במחנה הרדיקלי, שטענו כי אפילו במחנה הרפורמיסטי מודים כעת – הגם שבאיחור רב – שאין טעם במשא ומתן עם ארצות הברית.

התגובות באיראן להתפתחויות סביב עתיד המלחמה באוקראינה באות על רקע הדילמה המתחדדת בקרב ההנהגה בטהראן בנוגע לאסטרטגיה הנדרשת אשר לפתיחת משא ומתן עם הממשל החדש בארצות הברית ועתיד תוכנית הגרעין. החוגים הפרגמטיים קוראים לאמץ גישה פשרנית יותר מול וושינגטון וחותרים לחידוש השיחות עימה במאמץ לקדם הסדרה שתוביל להסרת הסנקציות. לעומתם, החוגים הרדיקליים מתנגדים לכל ויתור מול ארצות הברית. מנהיג איראן עצמו הדגיש לאחרונה את חוסר התוחלת שבניהול משא ומתן עימה.

נראה כי שני המחנות הפוליטיים חותרים לנצל את ההתפתחויות בזירה הגלובלית כדי לחזק ולהצדיק את תפיסות היסוד שלהם כלפי ארצות הברית, רוסיה ותוכנית הגרעין. בראיית השמרנים, ההתפתחויות האחרונות מאוששות את התפיסה כי לא ניתן לסמוך על ארצות הברית וכי יש צורך לשמר יכולות אסטרטגיות, לרבות בתחום הגרעין, המספקות בראייתם הגנה וכוח הרתעה משופרים. לגישת החוגים המתונים יותר, ההתקרבות האמריקנית-רוסית עלולה להציב אתגר משמעותי בפני איראן ולפיכך מחייבת אותה אף יותר מבעבר לחתור להסדרה עם הממשל החדש בווינגטון.

ספק רב אם ההתפתחויות האחרונות ישנו את עמדותיהם הבסיסיות של מקבלי ההחלטות בטהראן. עם זאת, עתיד היחסים בין רוסיה וארצות הברית, שיושפעו גם מההתפתחויות באוקראינה, עשוי להשפיע על מערך השיקולים של ההנהגה בטהראן לקראת צומת ההכרעה בנוגע להסדרה אפשרית עם ארצות הברית ולעתיד תוכנית הגרעין.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט